

รูปแบบนวัตกรรมการจัดการความขัดแย้งแบบสันติวิธี เพื่อการจัดการทรัพยากรน้ำในบึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์

Innovative Conflict Management Model by Peacebuilding Resolution on Water Resources Management of Bueng Boraphet Lake in Nakhon Sawan Province

ยุทธนา ชมวงศ์¹ ชยุต ภาวนันท์กุล²

Yutthana Chomwong¹ Shayut Pavapanunku²

¹นักศึกษาลัทธิรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและเอกชน
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

¹Graduate Student in Master of Public Administration, Public and Private Management Program,
Faculty of Humanities and Social Sciences, Suan Sunandha Rajabhat University

²สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและเอกชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

²Public and Private Management Program, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Suan Sunandha Rajabhat University

E-mail:yutthana.chom@hotmail.com

Received: December 21, 2018

Revised: May 02, 2019

Accepted: May 13, 2019

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ศึกษาสภาพปัญหาในปัจจุบันของการจัดการความขัดแย้ง และสร้างรูปแบบนวัตกรรมการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการจัดการทรัพยากรน้ำในบึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ ด้วยวิธีการวิจัยเชิงอนาคตศาสตร์ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญกลุ่มงานภาครัฐและส่วนราชการ กลุ่มผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน 18 คน ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือรวบรวมข้อมูลและทำการเก็บข้อมูลด้วยเทคนิคเดลฟาย

ผลการวิจัย พบว่า สภาพปัญหาในปัจจุบันส่วนมากมีรูปแบบความขัดแย้ง ระหว่างภาครัฐกับชาวนา มีสาเหตุจากการใช้น้ำในการทำนาในปริมาณที่มากเกินไปจนส่งผลกระทบต่อด้านต่าง ๆ เช่น การประมง การท่องเที่ยว และระบบนิเวศน์ จนเกิดเป็นความขัดแย้ง และยังไม่มีการจัดการที่ชัดเจน ส่วนความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาวนาด้วยกันเองที่เกิดจากการแย่งน้ำในการทำนา เมื่อเกิดปัญหาได้มีการแก้ไขปัญหาเป็นครั้งคราวด้วยการเจรจาต่อรองกันเองก่อน และการจัดการทรัพยากรน้ำโดยหน่วยงานภาครัฐและราษฎรเป็นผู้บริหารร่วมกัน รูปแบบนวัตกรรมการจัดการความขัดแย้งในอนาคต ได้แก่ การวางแผนงานอย่างชัดเจน การให้ข้อมูลข่าวสาร/ประชาสัมพันธ์ในทุกระดับ การสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน การจัดสรรน้ำอย่างเป็นธรรม และการวางแผนทางการระงับข้อพิพาท

คำสำคัญ: นวัตกรรม/ ความขัดแย้ง/ ทรัพยากรน้ำ/ บึงบอระเพ็ด/ นครสวรรค์

Abstract

This research aimed to investigate the current conducts of the conflict management, and to create an innovative model as a resolution over the management of water resources in Bueng Boraphet Lake, Nakhon Sawan Province, Thailand, by using Futures Research. The sample group consisted of 18 people drawn from experts working in public or private organizations, local government administrators, and community leaders. Questionnaires were used for data collection and Delphi method was used for forecasting the results. The findings showed that the form of the conflict between the government and the farmers was caused by the overuse of water in farming sector, and that subsequently affected the other systems such as fisheries, tourism, and ecosystems.

The conflict continued with no clear resolutions. Additionally, the other conflict was among the farmers themselves in connection with the battles caused from unsettlement of equal water supplies taken. The conflicts were occasionally and initially resolved by negotiation. The management of water resources happened to be in form of cooperative control of the government and the locals. The innovative model to manage future conflicts in this study consisted of a clear planning, a promotion on information dissemination and public relations, a stimulation on public participation, and a guideline set for the dispute resolutions.

Keywords: Innovations/ Conflicts/ Water resources/ Bueng Boraphet Lake / Nakhon Sawan

บทนำ

ความขัดแย้ง (Conflict) เป็นเรื่องธรรมชาติในฐานะที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคม (ชวนะ มหิตติชาติกุล ภวากานันท์. 2550) การอยู่ร่วมกันย่อมมีทั้งความลงรอยกันในการคิดเห็นและความเห็นต่างที่เป็นสาเหตุนำไปสู่ความขัดแย้งได้ ยิ่งในสังคมข่าวสารที่มีการเสพข่าวสารกันมากขึ้นส่งผลให้อาสาที่จะเกิดความขัดแย้งจากการปะทะกันของข้อมูลในแต่ละฝ่ายตามความเชื่อทั้งที่มีเหตุผลและไม่มี (ชวนะ มหิตติชาติกุล ภวากานันท์. 2550) มักมาจากกระแสสังคม ย่อมจะนำไปสู่การบานปลายของความขัดแย้งที่จะต้องหาทางระงับให้เกิดการคลี่คลายจนนำไปสู่ความสงบอย่างสันติสุขต่อไป ดังนั้นทฤษฎีการบางท่านได้ให้ความหมายไว้ เช่น ชุนและลีอง (Chung & Leon. 1981,p.3) ได้ให้ความหมายว่า “ความขัดแย้งเป็นการต่อสู้ของบุคคลเพื่อให้ได้ตามความต้องการความปรารถนา ความคิด และความสนใจของบุคคลที่ไปด้วยกันไม่ได้หรือที่เป็นไปในทางตรงกันข้ามความขัดแย้งจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลต้องเผชิญกับเป้าหมายที่ไม่สามารถทำให้ทุกฝ่ายพอใจได้” และสโตนเนอร์ และแวงเคิล (Stoner & WanKel. 1986, pp.10-11) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ความขัดแย้ง หมายถึง ความไม่เห็นด้วยระหว่างบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปหรือกลุ่มบุคคล เกิดขึ้นจากความจริงที่ว่าเขาต้องแบ่งปันส่วนทรัพยากรต่าง ๆ หรือกิจกรรมการทำงาน หรือเกิดจากความแตกต่างในฐานะ ตำแหน่ง เป้าหมาย คุณค่าและการรับรู้”

สันติวิธี (Non-violence) คือ แนวคิดหนึ่งที่ว่ามนุษย์นั้นมีเหตุผลสามารถเข้าใจ เห็นอกเห็นใจและอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติได้ ส่วนการแก้ไขความขัดแย้ง หมายถึง การตอบโต้หรือตอบสนองในสถานการณ์ความขัดแย้งหนึ่ง ๆ และสำหรับการแก้ไขปัญหความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธีจึงหมายถึงการแก้ไขความขัดแย้งโดยปราศจากการใช้ความรุนแรง ปราศจากอคติ มีเพียงแต่ความกล้า ความร่วมมือ และการมุ่งสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน (Sharp. 2006)

การแก้ไขปัญหความขัดแย้งแบบสันติวิธี คือ รูปแบบหนึ่งของการจัดการความขัดแย้งที่ปฏิเสธวิธีการใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบ ซึ่งรวมถึงการไม่ตอบโต้อีกฝ่ายโดยการใช้ความรุนแรงถึงแม้ว่าจะถูกกระทำด้วยความรุนแรงก็ตาม (Sharp. 2006) ดังนั้นแนวทางการจัดการความขัดแย้งอย่างสันติวิธีจึงมักถูกนำมาใช้ในการจัดการความขัดแย้งโดยเฉพาะด้านนโยบายสาธารณะในการให้บริการของรัฐที่มักจะมีปัญหาจากการจำเป็นต้องจัดบริการสาธารณะแบบที่เรียกว่า Public choice ตามแนวคิดของดายน (Dye. 1984) รัฐต้องเลือกการทำในสิ่งที่จำเป็นก่อนเพราะไม่สามารถให้บริการได้ทั้งหมดตามความต้องการของสาธารณชนที่มีอยู่มากมายและไม่จบสิ้น โดยเฉพาะการจัดการให้บริการนโยบายสาธารณะทางด้านทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัด (Dye. 1984) ทรัพยากรน้ำก็เป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ดังนั้นการจัดการทรัพยากรน้ำก็ย่อมที่จะมีโอกาสเกิดความขัดแย้งขึ้นได้ ดังเช่น กรณีศึกษาที่งานวิจัยได้ทำการศึกษา คือ บึงบอระเพ็ด ซึ่งถือว่าเป็นระดับความขัดแย้งที่ควรค่าแก่การศึกษาเพื่อที่จะสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้กับแนวทางการศึกษาทางทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict Theory Approach)

บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์เป็นแหล่งน้ำจืดขนาดใหญ่ของประเทศ มีเนื้อที่ประมาณ 132,732 ไร่ มีพื้นที่ครอบคลุม 5 ตำบล 3 อำเภอ ในจังหวัดนครสวรรค์ (ศูนย์วิจัยและฝึกอบรม บึงบอระเพ็ด. 2558) มีราษฎรใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำมากกว่า 5 พันครัวเรือนในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น น้ำอุปโภค-บริโภค ทำนา ประมง รวมถึงเก็บพืชน้ำ เช่น ดอกบัว และส่วนต่าง ๆ ของบัว เป็นต้น และมีส่วนราชการหลายหน่วยงานมาใช้พื้นที่ เช่น กรมประมง (เป็นผู้ได้รับมอบหมายให้ใช้อย่างเป็นทางการ) เขตห้ามล่าสัตว์ป่าบึงบอระเพ็ด องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครสวรรค์ รวมถึงองค์การบริหารส่วนตำบลอีก 5 แห่ง (ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมบึงบอระเพ็ด. 2558) เมื่อมีการใช้ประโยชน์จากหลายภาคส่วนย่อมเกิดข้อขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ภายใต้ทรัพยากรแหล่งเดียวกัน พื้นที่เดียวกัน แต่ปัญหาข้อขัดแย้งในเบื้องต้นที่พบมักจะเป็นข้อขัดแย้งระหว่างราษฎรกับส่วนราชการ อาจเนื่องจากการใช้ประโยชน์ของราษฎรนั้นไปฝ่าฝืนข้อกฎหมายหรือระเบียบบางประการที่ส่วนราชการนั้นยึดถือปฏิบัติอยู่ รวมทั้งเกิดการแย่งใช้ทรัพยากรน้ำระหว่างแต่ละกิจกรรม เช่น น้ำเพื่อการเกษตรหรือน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค เป็นต้น และการขัดแย้งยังเกิดขึ้นอยู่เป็นประจำเนื่องจากยังไม่มีแนวทางการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งที่มีความชัดเจน ทำให้เกิดความสนใจที่จะศึกษาถึงความขัดแย้งในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างรูปแบบนวัตกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งแบบสันติวิธีในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาในปัจจุบันของการจัดการความขัดแย้ง
2. เพื่อสร้างรูปแบบนวัตกรรมการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการจัดการทรัพยากรน้ำในบึงบอระเพ็ด

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) รวมทั้งสิ้น จำนวน 18 คน จากผู้เชี่ยวชาญที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรน้ำในบึงบอระเพ็ด จำนวน 3 กลุ่ม คือ

1.1 กลุ่มงานภาครัฐและส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง จำนวน 6 คน ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัด สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด ประมงจังหวัด ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืด เขต 2 เขตห้ามล่าสัตว์ป่าบึงบอระเพ็ด และศูนย์วิจัยและฝึกอบรมบึงบอระเพ็ด มหาวิทยาลัยมหิดล

1.2 กลุ่มผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 5 คน ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลทับกฤช นายกองค์การบริหารส่วนตำบลพนมเศษ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลวังมหาร นายกองค์การบริหารส่วนตำบลพระนอน และนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเกรียงไกร

1.3 กลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และที่ไม่เป็นทางการที่ใช้น้ำในบึงบอระเพ็ด จากทั้ง 5 ตำบล จำนวน 7 คน

การเลือกแบบเจาะจงพิจารณาเลือกโดยใช้เกณฑ์ของ Skill Integration Theory Usage with Microskills for Internatioanl Interviewing Practice ของ Allen E.Evey and May Bradford Lvey Chapter 13-14 Section IV เพราะมีข้อดี คือ มีความน่าเชื่อถือสูง และเกณฑ์ที่นิยมใช้กันในเทคนิคเดลฟายของทามัสและโรเบิร์ต (Thomas T. Macmillan & Robert B. Textor) (กิตติ เชิดชูภักจุล. 2558)

2. ตัวแปรที่ศึกษา

2.1 รูปแบบความขัดแย้งที่เคยเกิดขึ้น เช่น ขาวประมงกับกรมประมงและเขตห้ามล่าสัตว์ป่าบึงบอระเพ็ด ขาวนากับขาวนา เป็นต้น

2.2 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ส่วนราชการ ได้แก่ ประมงจังหวัด เขตห้ามล่าสัตว์ป่าบึงบอระเพ็ด องค์การบริหารส่วนตำบลที่อยู่รอบ ๆ บึง และผู้นำชุมชนที่อยู่รอบ ๆ บึง เป็นต้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นวิธีการวิจัยเชิงอนาคตศาสตร์ (Futurism) ทำการรวบรวมข้อมูลด้วยเทคนิคเดลฟาย (Delphi technique)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ก่อนทำการรวบรวมข้อมูลได้แจ้งให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 18 คน ทราบล่วงหน้าและจัดส่งหนังสือขอความร่วมมืออธิบดีถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย ระเบียบวิธีการวิจัยที่จำเป็นต้องขอความร่วมมือให้ข้อมูลถึง 3 รอบ นอกจากนี้ได้จัดส่งโครงสร้างคำถามในแบบสอบถามรอบที่ 1 เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เริ่มในเดือนสิงหาคม 2561 จากนั้นนำผลการสัมภาษณ์มาสังเคราะห์แยกแยะประเด็นเพื่อสร้างเป็นแบบสอบถามรอบที่ 2 ในเดือนสิงหาคม 2561 เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามรอบที่ 2 เรียบร้อยแล้วนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามรอบที่ 2 มาหาคำมัธยฐาน ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ และนำเสนอผลการตอบในรอบที่ 2 เฉพาะบุคคลเพื่อนำกลับไปให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตอบแบบสอบถามรอบที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามรอบที่ 3 ทำการรวบรวมข้อมูล ในระหว่างเดือนกันยายน 2561 และได้้นำผลการเก็บรวบรวมข้อมูลจากรอบที่ 3 เปรียบเทียบยืนยันในคำตอบของผู้เชี่ยวชาญ ในรอบที่ 2

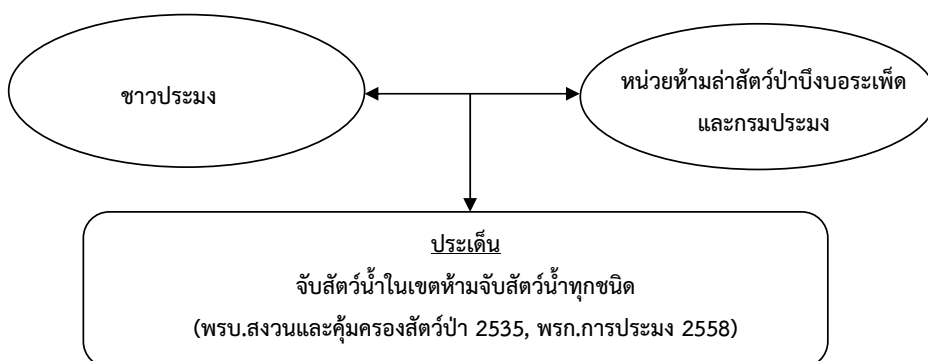
การวิเคราะห์ข้อมูล

ทำการรวบรวมประเด็นของผู้เชี่ยวชาญในการตอบข้อคำถามแบบปลายเปิดในรอบที่ 1 มาทำการสังเคราะห์และสร้างแบบสอบถามเพื่อใช้เก็บข้อมูลในรอบที่ 2 และ 3 สามารถสร้างประเด็นข้อคำถามเป็น 5 ประเด็น ได้แก่ รูปแบบความขัดแย้งที่พบอยู่เสมอ สาเหตุของความขัดแย้งที่พบอยู่เสมอ รูปแบบการจัดการความขัดแย้งที่ผ่านมา รูปแบบการจัดการทรัพยากรน้ำที่ผ่านมา และรูปแบบนวัตกรรมจัดการความขัดแย้งในอนาคต และสร้างเป็นข้อคำถามให้เลือกตอบแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating scale) โดยผู้วิจัยกำหนดค่าของระดับความคิดเห็นในแบบสอบถามไว้ 4 ระดับตามมาตรวัดของลิเคิร์ต (Likert rating scales) (Revilla, Melanie A. 2013) คือ

- 4 หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุด
- 3 หมายถึง เห็นด้วยมาก
- 2 หมายถึง ไม่เห็นด้วยมาก
- 1 หมายถึง ไม่เห็นด้วยมากที่สุด

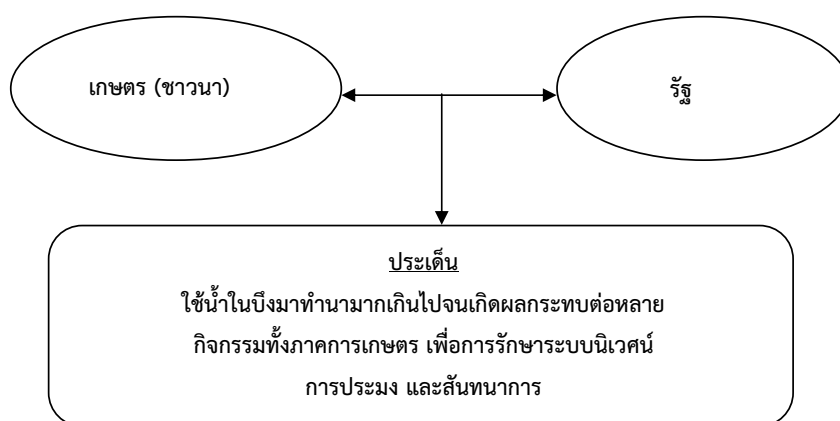
ผลการวิจัย

จากการวิจัยทำให้ได้ทราบถึงสภาพปัญหาของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เช่น ชาวประมงที่จับสัตว์น้ำด้วยเครื่องมือได้เข้าไปจับสัตว์น้ำในบริเวณที่มีการประกาศเป็นเขตห้ามจับสัตว์น้ำทุกชนิด และมีการใช้เครื่องมือที่ทางราชการประกาศห้าม เช่น ลอบ เป็นต้น จึงเป็นประเด็นข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างชาวประมงกับทางราชการ ทั้งกรมประมงและเขตห้ามล่าสัตว์ป่าบึงบอระเพ็ด เป็นต้น ผู้วิจัยได้สรุปรูปแบบและสาเหตุของความขัดแย้งตามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่เกิดขึ้นลำดับแรก ๆ เป็นแผนภาพ ดังนี้

ภาพที่ 1 รูปแบบและสาเหตุความขัดแย้งระหว่างภาครัฐกับชาวประมง กรณีการทำประมงด้วยเครื่องมือจับสัตว์น้ำ

นอกจากนี้ยังพบว่าราษฎรที่อาศัยอยู่รอบ ๆ บึงบอระเพ็ดส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ลุ่มเหมาะกับการทำนา ชาวนาจึงได้ใช้ประโยชน์จากที่ดินแล้วนำน้ำในบึงบอระเพ็ดไปใช้ และเมื่อมีพื้นที่นามากก็ย่อมที่จะมีการใช้น้ำในปริมาณที่มาก ประกอบกับบางช่วงที่ข้าวมีราคาดีชาวนาจึงได้มีการทำนารอบที่สอง ยังเป็นการทำกิจกรรมที่มีการใช้น้ำจากบึงบอระเพ็ดที่มากขึ้นจนทำให้เกิดผลกระทบ เช่น เมื่อปริมาณน้ำในฤดูแล้งลดลงมากจนส่งผลให้ความอุดมสมบูรณ์ของพืชพรรณและสัตว์น้ำลดลง และได้ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ไปด้วย ดังแสดงในแผนภาพที่ 2

ภาพที่ 2 รูปแบบและสาเหตุความขัดแย้งระหว่างภาครัฐกับเกษตรกร (ชาวนา)

ถัดมาคือ เมื่อนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามรอบที่ 2 มาพิจารณาความสอดคล้องของข้อมูลแยกเป็นด้านต่าง ๆ จำนวน 5 ด้าน ดังนี้

1. รูปแบบความขัดแย้งที่พบอยู่เสมอ พบว่า ระดับความเป็นไปได้ของข้อมูลในระดับมากที่สุดทั้ง 6 ด้าน (มีค่ามัธยฐานอยู่ระหว่าง 1.5-2.5) และทุกด้านมีค่าระหว่างพิสัยควอไทล์ไม่เกิน 3.0 รวมทั้งมีค่าสัมบูรณ์ของผลต่างระหว่างฐานนิยมและมัธยฐานไม่เกิน 1 สามารถสรุปได้ว่าข้อมูลมีความสอดคล้องเป็นฉันท์สามดี เนื่องจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 กลุ่ม มีความเห็นสอดคล้องเป็นฉันท์สามดีว่า 1) รูปแบบความขัดแย้งระหว่างภาครัฐกับภาครัฐ 2) รูปแบบความขัดแย้งระหว่างภาครัฐกับเกษตรกร 3) รูปแบบความขัดแย้งระหว่างภาครัฐกับชาวประมง 4) รูปแบบความขัดแย้งระหว่างเกษตรกรกับชาวประมง 5) รูปแบบความขัดแย้งระหว่างเกษตรกรกับเกษตรกร และ 6) รูปแบบความขัดแย้งระหว่างชาวประมงกับชาวประมงมีความสำคัญต่อรูปแบบการจัดการความขัดแย้งที่พบอยู่เสมอ

2. สาเหตุของความขัดแย้งที่พบอยู่เสมอ พบว่า ระดับความเป็นไปได้ของข้อมูลในระดับมากที่สุดทั้ง 8 ด้าน (มีค่ามัธยฐานอยู่ระหว่าง 2.0-3.0) และทุกด้านมีค่าระหว่างพิสัยควอไทล์ไม่เกิน 2.0 รวมทั้งมีค่าสัมบูรณ์ของผลต่างระหว่างฐานนิยมและมัธยฐานไม่เกิน 1 สามารถสรุปได้ว่าข้อมูลมีความสอดคล้องเป็นฉันท์สามดี เนื่องจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 กลุ่ม มีความเห็นสอดคล้อง

เป็นฉันทามติว่า 1) การใช้น้ำในการทำนา 2) การใช้น้ำในการทำไร่ 3) การทำประมง (ด้วยเครื่องมือจับปลา) 4) การทำประมง (เลี้ยงในบ่อ) 5) การใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค 6) การใช้น้ำเพื่อการรักษาระบบนิเวศน์ 7) การสันนทานการ และ 8) คุณภาพน้ำ มีความสำคัญต่อสาเหตุของความขัดแย้งที่พบอยู่เสมอ

3. รูปแบบการจัดการความขัดแย้งที่ผ่านมา พบว่า ระดับความเป็นไปได้ของข้อมูลในระดับมากที่สุดทั้ง 4 ด้าน (มีค่ามัธยฐานอยู่ระหว่าง 2.0-3.0) และทุกด้านมีค่าระหว่างพิสัยควอไทล์ไม่เกิน 2.0 รวมทั้งมีค่าสัมบูรณ์ของผลต่างระหว่างฐานนิยมและมัธยฐานไม่เกิน 1 สามารถสรุปได้ว่าข้อมูลมีความสอดคล้องเป็นฉันทามติ เพราะกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 กลุ่ม มีความเห็นสอดคล้องเป็นฉันทามติว่า 1) การเจรจาไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง 2) การเจรจาต่อรอง 3) การสานเสวนา และ 4) การบังคับใช้กฎหมาย มีความสำคัญต่อรูปแบบการจัดการความขัดแย้งที่ผ่านมา

4. รูปแบบการจัดการทรัพยากรน้ำที่ผ่านมา พบว่า ระดับความเป็นไปได้ของข้อมูลในระดับมากที่สุดทั้ง 3 ด้าน (มีค่ามัธยฐานอยู่ระหว่าง 2.0-3.0) ทุกด้านมีค่าระหว่างพิสัยควอไทล์ไม่เกิน 2.0 รวมทั้งมีค่าสัมบูรณ์ของผลต่างระหว่างฐานนิยมและมัธยฐานไม่เกิน 1 ซึ่งสามารถสรุปได้ว่าข้อมูลมีความสอดคล้องเป็นฉันทามติ โดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 กลุ่ม มีความเห็นสอดคล้องเป็นฉันทามติว่า 1) หน่วยงานภาครัฐเป็นผู้บริหารจัดการ 2) ราษฎรเป็นผู้บริหารจัดการ และ 3) หน่วยงานภาครัฐและราษฎรจัดการร่วมกัน มีความสำคัญต่อรูปแบบการจัดการทรัพยากรน้ำที่ผ่านมา

5. รูปแบบนวัตกรรมการจัดการความขัดแย้งในอนาคต พบว่า ระดับความเป็นไปได้ของข้อมูลในระดับมากที่สุดทั้ง 5 ด้าน (มีค่ามัธยฐานอยู่ระหว่าง 3.0-4.0) และทุกด้านมีค่าระหว่างพิสัยควอไทล์ไม่เกิน 2.0 รวมทั้งมีค่าสัมบูรณ์ของผลต่างระหว่างฐานนิยมและมัธยฐานไม่เกิน 1 สามารถสรุปได้ว่าข้อมูลมีความสอดคล้องเป็นฉันทามติที่น่าสนใจ คือ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 กลุ่ม มีความเห็นสอดคล้องเป็นฉันทามติว่า 1) การวางแผนงานอย่างชัดเจน 2) การให้ข้อมูลข่าวสาร/ประชาสัมพันธ์ในทุกระดับ 3) การสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน 4) การจัดสรรน้ำอย่างเป็นธรรม และ 5) การวางแผนทางการระงับข้อพิพาท มีความสำคัญต่อรูปแบบนวัตกรรมการจัดการความขัดแย้งในอนาคต

สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยได้ผลสรุปว่าความขัดแย้งที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เกิดจากการที่ราษฎรที่อาศัยอยู่รอบ ๆ ของบึงบอระเพ็ดประกอบอาชีพทำนา มีการใช้น้ำในปริมาณที่มากส่งผลกระทบต่อด้านต่าง ๆ เช่น การประมง การท่องเที่ยว และระบบนิเวศน์ จนเกิดเป็นความขัดแย้งและยังไม่มีการจัดการที่ชัดเจน รูปแบบของการจัดการในอนาคตผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นที่สอดคล้องกันว่าการวางแผนการจัดการน้ำที่ชัดเจนและเป็นธรรมเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด และการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมที่ดีสามารถป้องกันและจัดการความขัดแย้งได้ขึ้นอยู่กับระดับของการมีส่วนร่วม ยิ่งมากขึ้นเท่าใดใน

กิจกรรมนั้น ๆ ก็จะเป็นภาระกับภาครัฐน้อยลง เมื่อเริ่มต้นรัฐต้องแสดงบทบาทในการเป็นผู้นำที่ดีแล้วค่อย ๆ ส่งเสริมให้ภาคส่วนอื่นมีความเข้มแข็งมากขึ้น จากนั้นรัฐจึงค่อย ๆ ลดบทบาทลงจนเหลือระดับการกำกับดูแลและเป็นเพียงฝ่ายสนับสนุน (ณเรศ บัวเทศ. 2550) สอดคล้องกับงานวิจัยของเฉลิมศักดิ์ สารใจ (2556) ที่พบว่า เมื่อประชาชนมีความรู้ความเข้าใจจะช่วยลดปัญหาความขัดแย้งในการแย่งชิงน้ำของประชาชนลง และพบว่า มีประชาชนเพียงบางส่วนเท่านั้นที่ได้รับทราบข้อมูลข่าวสารในการดำเนินงานโครงการ สาเหตุหลักของปัญหา คือ การขาดการสื่อสารที่ดีหรือการประชาสัมพันธ์ที่ดี และในขณะเดียวกันก็จะทำให้มีการตรวจสอบการทำงานของภาครัฐมากยิ่งขึ้น หากกระทำได้กิจกรรมนั้น ๆ รัฐก็จะมีความโปร่งใสในการทำงานอันเป็นหลักสำคัญประการหนึ่งของหลักธรรมาภิบาลนั่นเอง

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยทั้ง 4 ด้านข้างต้นอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบและสาเหตุของความขัดแย้งด้านทรัพยากรน้ำที่ผ่านมา เนื่องจากบึงบอระเพ็ดมีพื้นที่ค่อนข้างมากและมีราษฎรอาศัยและใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตมาก และยังมีหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบหลายหน่วยงาน ย่อมมีโอกาสดังกล่าวจะเกิดความขัดแย้งหลายประเด็น ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นที่สอดคล้องกัน ภาพรวมความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเกิดจากการที่ราษฎรที่อาศัยอยู่รอบ ๆ ส่วนใหญ่ทำนาเนื่องจากพื้นที่เป็นที่ลุ่ม ชวนาจึงได้ใช้ประโยชน์จากที่ดินแล้วนำน้ำไปใช้ และเมื่อมีพื้นที่นามากก็ย่อมที่จะมีการใช้น้ำในปริมาณมาก ประกอบกับบางช่วงที่ข้าวมีราคาดีชวนาจึงได้มีการทำนารอบที่สอง มีการใช้น้ำจากบึงที่มากขึ้นทำให้เกิดผลกระทบ เช่น เมื่อปริมาณน้ำในฤดูแล้งลดลงมากส่งผลให้ความอุดมสมบูรณ์ของพืชและสัตว์น้ำลดลง และส่งผลต่อระบบนิเวศน์ด้วยเมื่อน้ำลดลงมากกลุ่มที่ได้รับผลกระทบ ได้แก่ ชาวประมงที่จับสัตว์น้ำด้วยเครื่องมือ กลุ่มเก็บพืชน้ำกลุ่มรับจ้างนักท่องเที่ยวทางเรือ รวมถึงปริมาณน้ำที่จะใช้เพื่อทำน้ำประปาหมู่บ้าน อีกทั้งยังเกิดการแย่งน้ำระหว่างชวนาด้วยกันเองอีกด้วย ส่วนในด้านของคุณภาพน้ำนั้นเป็นผลกระทบที่ต่อเนื่องจากการที่ต้นฤดูฝนได้มีเศษซากพืชที่สะสมทางต้นน้ำได้เน่าเปื่อยและไหลลงสู่บึงแต่เมื่อน้ำมีปริมาณมากความเข้มข้นได้ลดลงจึงไม่ส่งผลกระทบมากนัก

อีกประเด็นหนึ่งของความขัดแย้งที่เกิดขึ้น เกิดจากการที่ชาวประมงที่จับสัตว์น้ำด้วยเครื่องมือได้เข้าไปจับสัตว์น้ำในบริเวณที่มีการประกาศเขตห้ามจับสัตว์น้ำทุกชนิด และมีการใช้เครื่องมือที่ทางราชการประกาศห้าม เช่น ลอบ เป็นต้น จึงเป็นประเด็นข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างชาวประมงกับทางราชการทั้งกรมประมงและเขตห้ามล่าสัตว์ป่าบึงบอระเพ็ด

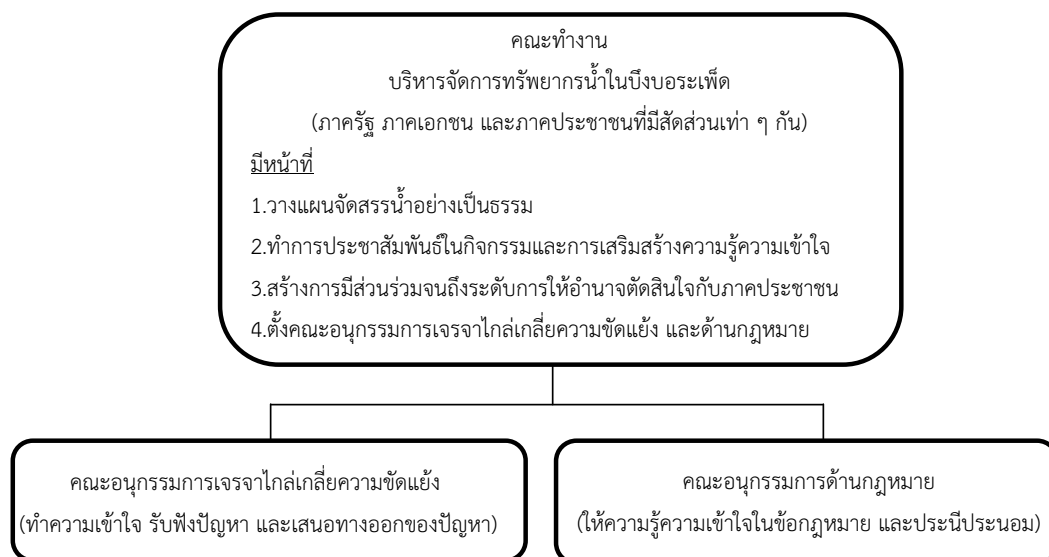
2. รูปแบบของการจัดการความขัดแย้งที่ผ่านมา ประเด็นของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นที่มีการจัดการ ได้แก่ ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชวนาด้วยกันเองที่เกิดจากการแย่งน้ำในการทำ

นา เมื่อเกิดปัญหาได้มีการแก้ไขปัญหาคือเป็นครั้งคราวด้วยการเจรจาต่อรองกันเองก่อน เมื่อตกลงกันไม่ได้จึงได้มีการเชิญผู้นำชุมชนมาทำการเจรจาไกล่เกลี่ยจนได้ข้อยุติ ส่วนของความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาวนากับกลุ่มอื่น ๆ เช่น ชาวประมง กลุ่มเก็บพืชน้ำ กลุ่มรับจ้างนักท่องเที่ยวทางเรือ เป็นความขัดแย้งแบบไม่ได้เผชิญหน้ากันผลกระทบจึงมีไม่มากนัก แต่ก็ยังไม่มีแนวทางในการป้องกันหรือการเตรียมการรับมือแต่อย่างใด

ส่วนความขัดแย้งที่เกิดจากการที่ชาวประมงที่จับสัตว์น้ำด้วยเครื่องมือได้เข้าไปจับสัตว์น้ำในบริเวณที่มีการประกาศเขตห้ามจับสัตว์น้ำทุกชนิดนั้นเป็นการกระทำที่ขัดต่อกฎหมาย (เช่น พรบ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 พรก.การประมง พ.ศ. 2558 เป็นต้น) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทำการว่ากล่าวตักเตือนและทำการจับกุมดำเนินคดี

3. รูปแบบของการจัดการทรัพยากรน้ำที่ผ่านมา ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าในการจัดการทรัพยากรน้ำที่ผ่านมายังไม่มีการจัดการที่เป็นรูปธรรมยังคงเป็นแบบต่างคนต่างทำ ราษฎรจึงใช้น้ำอย่างไม่มีกฎเกณฑ์และไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ซึ่งกลุ่มที่มีการใช้น้ำมากที่สุด คือ ชาวนา เมื่อเกิดปัญหาขึ้นจึงมีการเจรจาพูดคุยตกลงกันเป็นครั้งคราวไป และอีกประการหนึ่งเกิดจากหน่วยงานที่รับผิดชอบในพื้นที่ไม่ได้มีบทบาทและความรู้ความเข้าใจในการจัดการทรัพยากรน้ำจึงได้เข้ามาดำเนินการ

4. รูปแบบนวัตกรรมจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรน้ำในอนาคต จากความเห็นของผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความเห็นที่สอดคล้องกัน ให้ความสำคัญของการวางแผนการจัดการทรัพยากรน้ำที่ชัดเจนและเป็นธรรม และการทำการวางแผนควรสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง ในทุกกิจกรรมที่ควรให้มีการให้ข้อมูลข่าวสารหรือการประชาสัมพันธ์ที่มีความชัดเจนและถูกต้อง จากนั้นควรมีการหารูปแบบของการจัดการความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้นเป็นกรณีไป รูปแบบของการจัดการความขัดแย้งแบบสันติวิธีเพื่อการจัดการทรัพยากรน้ำ แสดงดังภาพที่ 3 ต่อไปนี้

ภาพที่ 3 รูปแบบของการจัดการความขัดแย้งแบบสันติวิธีเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในบึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

เพื่อเป็นการจัดการความขัดแย้งแบบสันติวิธีเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในบึงบอระเพ็ด รัฐในฐานะที่เป็นผู้บริหารนโยบายควรเป็นผู้นำในการบริหารจัดการ และควรมอบหมายให้หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง เช่น กรมทรัพยากรน้ำเป็นเจ้าภาพหลักและสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือหน่วยงานที่เข้ามาใช้ประโยชน์จากบึงและราษฎรที่อยู่รอบบึง รัฐได้มีนโยบายสนับสนุนการดำเนินการด้านนี้ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 187/2546 เรื่อง นโยบายการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ควรเริ่มตั้งแต่การวางแผนจัดการทรัพยากรน้ำอย่างเป็นระบบและเป็นธรรมกับทุกฝ่าย ตามหลักการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ (New public governance) ในรูปแบบการจัดการปกครองเชิงนโยบายสาธารณะ (Public policy governance) (Stephen P. Osborne. 2010, p. 6) จากเดิมที่รัฐในฐานะเป็นผู้กำหนดนโยบายสาธารณะเพียงฝ่ายเดียวต้องปรับตัวจากที่เป็นผู้กำหนดนโยบายมาเป็นการทำงานร่วมกันกับชุมชนในการสร้างเครือข่ายเพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- กิตติ เชิดชูกิจกุล. (2558). **ปัจจัยด้านการจัดการสื่อสารอุทยานการเรียนรู้ที่มีผลต่อความสำเร็จของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์**. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานวัตกรรมวิทยาการจัดการสื่อสาร, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- ชวนะ มหิตติชาติกุล ภวกันันท์. (2550). **เอกสารประกอบคำบรรยาย: ทฤษฎีการสื่อสารกับความขัดแย้ง**. หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการความขัดแย้งแบบบูรณาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- เฉลิมศักดิ์ สารใจ. (2556). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งน้ำหนองแขมหลวง จังหวัดลำปาง**. วิทยานิพนธ์หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิศวกรรมทรัพยากรน้ำ, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ณเรศ บัวเกศ. (2550). **กลยุทธ์การจัดการความขัดแย้งในการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ป่าชายเลน**. ภาคนิพนธ์ สาขาการจัดการความขัดแย้งแบบบูรณาการ, มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- ศุภชัยและฝักอบรมบึงบอระเพ็ด. (2558). **แผนการจัดการบึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์**. นครสวรรค์: มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตนครสวรรค์.
- Sharp, G. (2006). **Power Struggle and Defence**. Extending Horizons Book.
- Revilla, M. A. (2013). Choosing the Number of Categories in Agree-Disagree Scales. **Sociological Methods & Research**, (43), 73-97.
- Stephen, P. O. (2010). **The New Public Governance?**. Oxon USA: Routledge published.
- Stephen, P. R. (1983). **Organizational Behavior: Concepts, Controversies and Application**, (2nd ed.). New Jersey: Englewood Cliffs.
- Stoner, A.F., & Wankel, C. (1986). **Management**, (3rd ed.). New Delhi: Perntice-Hill.